

РЕЦЕНЗИЯ

От: **Професор доктор Емил Спасов Панушев;**
Институт за икономически изследвания при БАН;
Научна специалност „Световно стопанство и МИО“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научната специалност **„Световно стопанство и международни икономически отношения** в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1284/12.05.2022 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Иван Виолинов Димитров**
Тема на дисертационния труд: **„Международният бизнес с възобновяеми енергийни източници“**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към *катедра „Международни икономически отношения и бизнес“ на факултет „Международна икономика и политика“* на УНСС по *научна специалност „Световно стопанство и международни икономически отношения“* съгласно Заповед на Ректора на УНСС № 760/20.03.2018 г. Обучението е осъществено в *редовна форма* за периода 6.03.2018 г. – 6.03.2021 г. Със заповед на Ректора на УНСС № 368/25.02.2022 г. обучението в докторската програма е трансформирано в *заочна форма*.

- *Кратка биографична справка*

Иван Виолинов Димитров завършва бакалавърска степен по „Международни икономически отношения“ и магистърска степен по „Одитинг“ в УНСС. От 6 март 2018 г. е редовен докторант в катедра „Международни икономически отношения и бизнес“ на УНСС.

- *Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация).*

В професионално отношение докторантът е заемал позиции на младши „Франчайз – мениджър”, „Франчайз Консулт” ЕООД, София, технически сътрудник „Победа” АД, София, Икономист - външна търговия „Вивекта БГ” ЕООД, София.

- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план*

В рамките на индивидуалния план докторантът е изпълнил предвидените дейности – полагане на изпити и участие в семинари и научни конференции, написване на дисертационен труд и публикации свързани с него.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

- *Структура, обем*

Дисертационният труд е в обем от 190 страници и е структуриран в увод, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература и приложение. Основният текст е 183 страници, приложението е в обем от 7 страници. Към текста са включени 38 фигури и 15 таблици.

- *Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд*

Актуалността на темата се определя от възможностите за въздействие върху екологичното, социалното и икономическото благосъстояние на хората. Увеличаването на инсталации и съоръжения за производството на възобновяема енергия се очаква да промени на пазара на енергийни източници. Всичко това води и до ускоряване на прехода към енергия с ниски нива на въглероден диоксид.

Целта на дисертационния труд да е се разкрие ролята на възобновяемите енергийни източници в международния бизнес и се очертаят предизвикателствата, свързани с тяхното използване. Посочената цел е конкретизирана в **изследователски задачи**.

Обект на изследване на дисертационния труд на изследването е използването на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ).

Предмет на дисертацията са връзката и взаимодействието между използването на ВЕИ и съвременното развитие на международния бизнес.

Тезата на дисертационния труд е, че използването на ВЕИ оказва благоприятно въздействие върху съвременния международен бизнес, което се изразява в увеличение в размера на инвестициите за изграждане на

инсталации за ВЕИ, нарастване на броя на фирмите, които работят с проекти за ВЕИ и тяхното приложение за намаляване на фирмените разходи за електричество, както и за подпомагане на енергийния преход.

- *Използвана научна литература (оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд).*

Списъкът с използваната литература включва 155 източника – 29 на български и 126 на английски и немски език. Представената литература показва, че докторантът познава постиженията в изследваната област в България. Проучени са и монографични изследвания и специализирани статии в авторитетни научни издания, анализи и оценки на международни организации и интернет източници в разглежданата проблематика.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни резултати, постигнати в дисертационния труд*

Основните научно-приложни резултати в дисертационния труд могат да се обобщят в няколко аспекта:

На **първо място**, предлага се разширена систематизация на вижданията за ВЕИ и съвременния бизнес с тях;

На **второ място**, систематизиране на съвременните теоретични подходи за оценка на международния бизнес с ВЕИ;

На **трето място**, извеждане на положителни практики от Германия и предлагане на аналогичното им използване в България;

На **четвърто място**, разработване на анкетна карта и осъществяване на проучване на нагласите на мениджърите за разработване на проекти за ВЕИ;

На **пето място**, обобщаване на дейността на водещи международни компании в България, които декларират постигането на екологични стандарти.

- *Обръща се внимание на използваната методология*

При разработването на дисертационния труд са използвани методи за анализ и оценка на предимствата и проблемните страни на дадената концепция. Използвани са подходи на водещи автори в областта на международния бизнес за систематизиране и извеждане на авторските тези. Докторантът е организиран в табличен вид подбраните от него концептуални източници. Данните от международни организации

иллюстрират защитаваните тези. Разработената анкета на два езика е дала възможност да не оценят както предимствата, така и трудностите при реализацията на проекти.

- *Дава се оценка на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта на дисертационния труд.*

Предложената в дисертационния труд система от изследователски задачи (Фигура 1) подробно описва последователността на етапите и постиженията от направеното изследване. По такъв начин апробираните тези потвърждават изпълнението на предварително поставените задачи и хипотези.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

- *Оценка за приносите, посочени от дисертанта*

Формулираните приноси, идентифицирани от автора на дисертацията отразяват концептуално вижданията на докторанта за постиженията в дисертационния труд. Би могло акцентът да се постави върху постигнатото, а не извършеното, и стилово да се редактират.

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни приноси в дисертационния труд.*

Подробното разглеждане на ролята на възобновяемите енергийни източници в процеса на смяна на енергийния микс и насочването към доминиране в потреблението на гражданите и фирмите, дават основание да се обобщят следните основни групи приноси:

- ✓ Подробно са представени еволюцията и съвременните подходи в оценките на възобновяемите енергийни източници и мястото им в международния бизнес. Тези приноси могат да се определят като *систематизиране и допълване на съществуващо знание*.
- ✓ Обобщени са (в табличен вид) съвременни теоретични концепции за ролята на възобновяемите енергийни източници. Посочени са развития в определени теоретични виждания, които да разширят концептуалните подходи за оценка на мястото на тези енергийни източници в международния бизнес. Тези приноси могат да се определят като *систематизиране и допълване на съществуващо знание*.
- ✓ Задълбочено са проучени практики на развитие на ВЕИ в провинция Саарланд в Германия и са предложени подходи за аналогични дейности в България, които следват предписания на

Зеления пакт за страната. Тези приноси имат конкретен *научно-приложен характер*.

- ✓ Емпиричното изследване на факторите за успешно прилагане на възобновяеми енергийни източници чрез анкетно проучване е формулирало нагласата на предприемачи от различни сектори. Изведени са успешни практики и са дефинирани проблеми при осъществяването на такива проекти. Тези приноси могат да се определят като *допълване на съществуващо знание и разработване на методика за неговото приложение*.
- ✓ На основата на обобщаване на практики на водещи компании, деклариращи прилагането на мерки за устойчиво развитие и корпоративна социална отговорност, авторът дефинира виждания а успешно постигане на международни екологични стандарти. Тези приноси имат конкретен *научно-приложен характер*.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

- *Посочват се публикациите*

1. Димитров И., Култура и етика в международния бизнес. Ролята на културния фактор в бизнеса с възобновяема енергия, Членството на България в Европейския съюз: тринадесет години по-късно, Издателски комплекс – УНСС, София, 16.10.2020 година;
2. Dimitrov I., Globalization, international business and renewable energy – changes in 2020, Enhancing and Managing Competitive Economics and Business Environment: Challenges for the South and Eastern European Countries and the Black Sea Region, 9th ASECU Youth International Conference and Summer School & 10th Jubilee Summer School of the Faculty of Economics – UKIM, Skopje, September 2020;
3. Dimitrov I., Renewable Energy and its Importance on the International Level, Economic Alternatives, Issue 3, Bulgaria, 2021;
4. Dimitrov I., Renewable energy sources in the context of the changing international business environment, The Membership of Bulgaria in the European Union: Twelve Years Later, UNWE publishing complex, Sofia, 2019;
5. Dimitrov I., Review of the renewable energy sources (RES) in the international business – their current status and future trend, Sustainable Development Goals 2030: Challenges for South and

Eastern European Countries and the Black Sea Region, Proceedings of the 15th International Conference of ASECU, UNWE publishing complex, Sofia, 2019.

- *Дава се оценка на степента на разпространение на получените резултати в научната литература.*

Постигнатите резултати от изследването в дисертационния труд са публикувани в авторитетни научни издания. Тезите са апробирани с участието на докторанта в научни дискусии в УНСС и на научни конференции в страната и в чужбина. Като количество те отговарят на националните наукометрични изисквания за дисертационен труд.

6. Оценка на автореферата

- *Дава се оценка на коректността и степента на отразяване на съдържанието на дисертационния труд в автореферата.*

Автореферата на дисертационния труд е с обем от 38 страници и отразява коректно съдържанието на дисертацията. Посочени са актуалността, обектът, предмета, методологията на изследването и приетите ограничения. Представено е кратко съдържание на отделните части и заключенията по тях. Изведени са приносите в дисертационния труд и публикациите по дисертацията. Би могло да се постави и декларация за оригиналност.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Предвид актуалността на разглежданите проблеми към дисертационния труд могат да се отправят някои бележки, които имат по-скоро характера на препоръки за бъдеща работа.

- Оценка на страните за използване на ВЕИ би следвало да отчита географските особености и различните климатични особености (скандинавските държави имат значителни водни ресурси).
- Авторът извежда като характеристика на ВЕИ неустойчивостта, което поражда въпроса как ще се прилагат при енергоемки дейности и производства с непрекъснат режим. Това обуславя поддържането на базови мощности в определено съотношение.
- Прилагането на третия енергиен пакет следва да отчита националната структура на потребление, а в България той на практика обслужва търговците на електроенергия. Зеленият пакт е твърде амбициозен и не отчита националните енергийни структури.

- Изведените фактори (примера с Китай, културен фактор и др.) игнорират икономическата логика ефективността от използването на даден вид енергия. При това ползите са доста преувеличени (слънчев панел да осигури енергийна автономност).
- Посочените нови теоретични концепции биха могли да се систематизират проблемно, а не по издания.
- Фигури 18 и 21 се нуждаят от конкретизация, тъй като има повторение в оценяваните показатели (региони, международни организации, страни, Европа или ЕС).
- Практиката на провинция Саарланд в Германия е интересна, но да се прилага по аналогия с България е доста амбициозно – все пак индустриалното развитие е различно и подходът трябва да е друг. В Германия енергийния пазар е организиран по друг начин, и страната е голям вносител на електроенергия.
- Представените големи компании са организирали доста токсични производства в България, така че демонстрираната корпоративна социална отговорност не намалява риска от тези производства.
- Би могло да се подобри описанието на публикациите.

Посочените критични бележки и препоръки не намаляват качеството и количеството на получените резултати и приноси.

8. Заключение

Постигнатите значими резултати в дисертационния труд **„МЕЖДУНАРОДНИЯТ БИЗНЕС С ВЪЗОБНОВЯЕМИ ЕНЕРГИЙНИ ИЗТОЧНИЦИ“** ми дават основание да приема, че докторантът има теоретични знания и може да осъществи самостоятелни научни изследвания. Дисертацията е разработена задълбочено и съдържа необходимите научно-приложни приноси, което ми дава основание да препоръчам на Уважаемите членове на научното жури да присъдят на Иван Виолинов Димитров образователната и научна степен “доктор”, по професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност “Световно стопанство и международни икономически отношения”.

9.06.2022 г.
гр. София

Подпис:
/Проф. д-р Емил Панушев/